

SOKFÉLE.

XXXIX szám. Béts. September 14-dikén. 1832

L a s - C a s a s.

(Folytatás.)

Az ő hoszszas hattyúi énekének csak a' setét éjtszaka vetett véget. Mindenek mély álomba metültek 's az egész természetben mély tsend uralkodott, melyet csak a' tenger habjainak mormoló lármái szaggattak félbe, midőn a' partokba ütköztek: 's egyszer valami remetének lassú kopogtatása hallatott az ajtóról. Az Ifjú Davila fel kelvén az ajtóhoz megy, de fel zavarodva fordúla vissza: a' Las-Casas ágyához hajlott, hogy valamit súgjon annak fülébe. —

„Botsássd bé őtet!“ — Szólla az öreg — Pizarró nemesen gondolkozik, megsértenénk, ha gyanakodásra adnánk okot néki. Pizarró! (Igy folytatja tovább beszédét Las-Casas, Pizarró felé fordulván) meg fogsz most esmerni egy Katzikát (Igy nevezték a' vadak a' magok fejedelmeket) a' ki mintegy 10 Esztendővel ez előtt e' Szigeten a' hegy allyába vonúlt, és itt vitézsége, 's példás virtusa által külömbözteti meg magát; az a' rejtekhely, melyet ő talált keresztül járható, és bátorságos menedéke mind azoknak, valakik az ő védelme alá adják magokat. Mintegy 300 bátor szívű derék férjfiakat gyűjtött ő magához, és érdemes közöttök az elsőségre; a' millyen előre látó, éppen olyan rettenthetetlen a' maga óltalmazására nézve, a' nélkül, hogy valakinek erőszakos megtámadásáról gondolkoznék.

Tulajdon szemeivel látta ő miképpen kontzolták fel a' Spanyolok az ő barátait 's rokonait, miképpen égették meg az Attyát, Nagy Attyával együtt; és ha

Toldalék a' M. Kurírhoz.

most az ő Hazafiai hóhérai közül valaki kezébe kerül, meglegszik azzal, ha fegyverét tőle elveszi, azután szabadon botsátja el. A' legkegyetlenebb ellensége sem féltheti tőle életét, mert őtet is úgy nézi, mint ember társát. Ő a' mi Vallásunkat tiszteletben tartja, mint valódi keresztyén; nekem volt az a' szerentsém, hogy őtet arra megtanítsam, és ezt nekem háladatos szívvel köszöni, most ment fülébe az én betegségemnek híre, 's imé magad látod mely nagy veszedelemre tette ki magát, hogy engem meglátogasson."

Las - Casas alig szüene meg beszédjétől, az ifjú Davila vissza jött a' katzikával, kit egy Índus Aszszony követett. Henrik — így hívták az Amerikai fejedelmet — leborúlt a' leghathatósabb rész vétellel a' Las-Casas ágya előtt, és leirhatatlan érzékenységgel tsokolgatván annak kezeit, így kiálta fel: Óh Atyám! Atyám! hát ilyen állapotban kell tégedet látnom? Oh mennyire óhajtottam, hogy tégedet egészében találjalak! de Atyám! a' te kezeid forrók az én ajakaim között! a' te Fiaid, az én barátom minden öröömötől megfosztott engemet szenvedésednek gyászos jelentése által; nem tudtam ellent állani azon forró óhajomásnak, hogy tégedet még lássalak. Jól tudom mitoda veszedelem várt volna készen, ha útamban megfogtak volna; de én örömet ki tettem magamat azon veszedelemre is, tsak hogy az én jó Atyámat még egyszer megölelhessem. — Azt hallottam, — így folytatá tovább beszédét a' katzika, egy kis halgatás után fel egyenesedvén, — hogy te olyan nyavalyában kínlódsz, a' mely ellen az Aszszonyi téj hathatós orvosi szer. Imé elő hoztam neked szeretett Hitvesemet, kinek karjai között kiragadta a' kémelni nem tudó halál a' mi szeretetünknek gyümölsét; könnyei záporával

öntözte ő meg az ártatlan kisdedit fedező hantokat, és már most fel óldoztatott az Anyai kötelességek alól. Jövel kedves feleség! nyújtsd oda emlédet a' mi jó Atyáknak, hogy elébbeni egészségét vissza szerezhesse.“ — —

Las - Casas Pizarróra függeszté most szemeit, és belső örömet érzett magában, midőn észre vette azon mély bényomást melyet okozott benne a' katzika nagy lelküése. Az ifjú Davila szemei könnyekbe lábbogtak; a' ritka szépségű Índus Aszszony pedig tiszteletet jelentő szemérmes pillantatokat vetett a' tisztos öregre, 's figyelemmel várta annak parantsoló szavait.

Las - Casas elragadtatván a' nem várt öröm által: nem akarta az önként ajánlott segedelmet elfogadni: de a' Katzika tüzes indulatba jött az ő vonogatása miatt, és így kiálta fel:

„Kegyetlen szívű Férjfiú! Ha te meghalsz, mond meg, ki leszel a' mi barátunk és óltalmazónk? Magad tudod, hogy egyedül vagy a' mi vigasztalónk 's egyetlen egy reménységünk. Ha szeretsz még bennünket, ha van valami szánakozó indulat benned szerentsétlen sorsunkon, ha tulajdon mondásod szerént betses az én életem te előtted: ne tagadd meg tőlem ezt az egy kérésemet, én tőlem, a' ki életem szerentséltetésével, halálos ellenségeim között jöttem te hozzád.“ — Ezen szavak után karjaira vévén Feleségét az öreg ágyához vitte, 's így végezte beszédjét:

Isten hozzád - jó Atyám! én itt hagyom néked a' ki előttem legkedvesebb, és nem kívánom elébb látni hív feleségemet, míg néked új élet erőt nem ajándékoz.

Ekkor az öreg ágyánál hagyta le térdelve a' kellemetes ábrázatú Índus Aszszonyt, a' ki férje kérését a' következő érzékeny szavaival igyekezett foganatosá tenni: Miért nem engedsz a' mi jó kívánságunknak te

békességnek és szeretetnek lelke? Nem a' te Leányod vagyok e' én? Nem Atyánk vagy e' te minékünk? Az én férjem gyakran mondotta, hogy ő örömmel feláldozná életét te érted: én a' magam tejét ajánlom néked, mely talám egyetlen egy áldozat, a' mit egy erőtelen Aszszonyi állat tehet. — Tedd félre legalább most egyszer a' szemérmét. Szívjál új életet ezen kebelből, mely oly erősen dobogott valahányszor a' te tudálatos jóságodat beszélni hallottam.

Most már annyira meg vólt illetődve Las - Casas, hogy az annyira sürgetett kérést nem tudta nem teljesíteni; ennél fogva csak a' Henrik szíves szeretetének, 's az ő hív Társának köszönheti a' Világ, hogy ezen ritka Ember-barátnak élete meszszebb terjedt.

Az élő nyelvek sokasága.

Sz. Pétervárában jött ki egy munka, melly előszámlálja hány esmeretes nyelv vagyon a' föld kerekégén, ide értvén a' fő vagy eredeti nyelvektől elágazott fajnyelveket (dialectusokat) is. E' szerint van Ázsiában 937, Európában 587, Áfrikában 226, és Amerikában 1,264 nyelv. — A' mi esmeretlen magyar nyelvünk itt is csak úgy jő elő, mint a' Szláv nyelvnek dialectusa, ésigy még csak nem is napkeleti nyelv!

Hihető ez a' Szerző is a' *Diderot* Frantzia Encyclopediaja után tévedt el, mint sokan mások. — Altalában, nyelvünkre, szint úgy mint eredetünkre nézve, az idegenek tévelygéseiről könyvet lehetne írni. Az Anglusok még legkedvezőbb ítélettel vagynak a' magyar nyelv felől, kivált ha azt tanulni 's közelebről esmerni kezdik. Townson hazánkban utazván, egy Főispány Úr előtt magasztalta a' magyar nyelv hatalmas erejét, mellyet a' V. Megye gyűlésekben tartott

beszédek alkalmával tapasztalt: de egyszersmind sajnálotta, hogy ez a' ditső nyelv a' poézisra éppen nem alkalmas. — Hogy hogy? mond a' F. I. Úr, sőt inkább éppen ez egyik szembetűnő jellessége. — Azt meg nem foghatom szölli az Ánglus, mivel tsak az öszveköttő szótskái is fél hexametert tesznek, mint: mindazonáltaldildaldum. — Millyen hirtelen kipótolta az Ánglus állítása bebizonyítására felhozott példáját! — Éppen úgy, mint a' millyen hirtelen 's kedvekre elszabdadják poétáink hosszú 's mint mondják félsingeszavainkat, ha a' versbe nem akarnak beleférni: ketté kell vágni, így szöllanak, mint N. Sándor a' gordiusi tsomót!

Ugyan ezen tudós Anglustól hallám akkor ezt: „A' nyelvbéli szók hasonlók a' pénz nemeihez. Úgy látszik, a' magyarban sok a' rézpénz, kevés az arany. Mennyi az ezüst benne: nem tudom eléggé megítélni, mert a' nyelvet fundamentomosan nem esmerem.“ Ez az egybehasonlítás későbbben engemet ilyen gondolatra vezérlett:

Négy rangra vagy seregre lehet valamelly nyelvben a' szókat felosztani, a' forgó pénzek négy nemeszerént, így: a) *arany pénz* = tudománybéli mesterszók: b) *ezüst* = eredeti és gyökér szók: c) *réz v. aprópénz* = származtatott szók. d) *Papiros pénz* = idegen nyelvekből költsönözött és kényre fábrikált szavak, mely utolsók között legtöbb hamis szokott lenni. — A' melly nyelv első rangú szókkal nem bír, szegénynek, miveletlennek szoktuk nevezni, bár melly bővségében legyen is a' többi rángú szóknak. De lehet ezen segítni. A' nyelv tudomány khémiája kohában magából a' nyelvből 's természetének kitanulása után készüljenek mesterszók. Itt már bányászkothatunk, 's erről nem fogjuk mondhatni: azért nintsenek mes-

terszavaink, mert kihordják tőlünk, — sőt inkább óhajtjuk, bár olly szerentsések lehetnénk a' tudományos mesterszók fel-'s kikeresésében és öszverakásában, hogy kihordanák tőlünk, mint hajdan a' Görögöktől kihordták más nemzetek. — A' második és harmadik rangú szók betse, ereje és értelme szoros meghatározása után, a' negyedik rangú álszókat lassan lassan három első ranguakkal be kell váltogatni (vagy talám egyszerre devalválni), és a' papiros álszók szaporítását akadályoztatni. Mind ezt *dologhoz értő* tudós társaság munkálódásai által igyeksenek többnyire a' nemzetek elérni.

A' nemtanult természeti poéta.

Midőn Sándor Orosz Tsászár magát Lengyel Királynak megkoronáztatta 's Varsót a' fővárost kivilágosították, sok általlátszó versezetek közül némellyek a' Tsászárnak különösen megtetszetek, kivált a' melyek rövidek, de igen elmések és erővel telyes mondások voltak, ezeket magának fel is jegyeztette. Egy főember monda a' Tzárnak, hogy azokat többnyire egy pintér készítette, a' ki nem tanult, de igen elmés ember és esmeretes természeti poéta. „Szeretném látni“ — monda a' Tsászár. — Megjelenvén más nap a' pintér, igen kegyesen fogadtatott. „Hol veszi azokat az elmés szép gondolatokat pintér mester?“ kérdi a' Tzár. — „Felséges Uram! a' faragtsálás közben jönnek eszembe.“ *Ts.* Kár hogy tudományok tanulására nem adta magát. — *P.* Fels. Uram! talám nem menne ollyan könnyen, mint így. *Ts.* Hát ollyan könnyen megy? *P.* A' mint parantsolja Felséged. *Ts.* Mit mond a' két ország szerentsés egybekapsoltatására? Szeretném hallani. *P.* A' kétfejű sasra tekintvén, melly Orosz

országnak is tüzere, egy pár pillanatnyi hallgatás után, egy distichont monda, mellynek értelme magyarul ez:

Egy főtől sok nép jó kormányjára kevés jut;

Böltesség hát hogy kétfejű a' mi sasunk.

A' Tsászár elmosolyodott, és egy kis vártatva így szólott: Jó Pintér, tsak maradjon mestersége mellett, mert talám még jobb, hogy nem tanult. Ezzel megajándékozta a' Tzár a' poétát.

A' bagoly és több madarak.

A' madarak köz megegyezésből a' baglyot választák magok közül erkölts tanítónak. Mint minden újontz — ő is eleinte hevesen kelt ki közönsége megromlott szokása ellen, 's hihető némelyeknek gyengéjét nagyon is érzékenyen érdeklette. Egy év nem telt belé, hívatálából kiesett, sőt még üldözöbe is vették a' jámbort. Mit volt mit tennie? kéntelen vala a' világosságot, melly neki annyit ártott, kerülni, és setétes helyekre vonni magát, — de azért ott is lát ő.

N y ú l h i s t ó r i a.

Angliában nagyon tilalmas a' vadakat üldözni, löni vagy agyon hajtani t. i. idegennek; mert erre egyedül a' jország birtokosának van jussa. Brisztol mellett történt nem régiben, hogy egy vándorló színjászó ezen városba gyalogolván kenyerét keresni, egy nyúlat, melly az útfélen baktatott 's éppen keze ügyébe esett agyon sujtott. Jó vatsorát ütött belöle, de más nap törvénybe idéztetett. — Mitsoda jussal ütötted te agyon a' nyúlat? kérdi a' bíró; mentsd maga-

dat, ha tudod. A' bévádolt, mint ha Brutus beszédét igyekezett volna követni, midőn az magát Caesar megölése vétkéből akarta kimenteni így szólla. „Uraim Bírák és Hallgatók! Értsétek meg mentségemet és hallgatva figyelmezzetek! Hidjétek el betsületemre, a' mit szöllok, és tartsátok tekintethen betsületemet az által hogy nekem hidjétek! Kárhoztassátok bár tettemet a' ti böltsességtek szerént; tsak hogy érzékenységetek lágyítsátok megítélésemben. Ha talám volna közöttetek egy érzékeny nyúl, azt mondanám neki, hogy egy színjászó barátsága a' nyúlak eránt szint olly buzongó, mint az övé. Ha már ezen nyúlbarát azt kérdezné tőlem; miért bánttál te színjászó olly kegyetlenül a' nyúllal? azt felelném, hogy én ugyan nem kevésbbé vagyok barátja a' nyúlaknak, mint ő; de az evést mégis jobban szeretem. De hát az Urak jobban szerették volna, ha ez az állat életben maradt, én pedig éhel meghaltam volna? Igaz, hogy a' nyúl igen szép és kövér volt, sajnálom szegényt; úgy de enivaló volt, 's azért öltem meg; láttam, hogy vagy nekem éhel, vagy neki meg kell halni. Ugyan lehetne e' a' bírák között tsak egy is olly kegyetlen, a' ki inkább kívánná, hogy egy ember, egy színjászó haljon meg előbb, mint egy nyúl. — Itt minden hahotára fakadt, 's a' bévádoltatott büntelennek íteltetett.

Rejtett szó.

Öt betüből állok, gyümölsel szolgállok,
 Vágd fejem: lábának aggatok 's lovadnak;
 Két vég betüm nélkül tsizmád meg nem készül,
 Hármam gyapjas állat, fordítva több mint hat,
 Keverve, hazádnak mezeje, 's a' szádnak
 Kedves étke vagyok.

Megfejtés: a' XXXVIII Szám. Név.